

Dieren zijn geen burgers – hooguit hamburgers

(1) Enkele jaren geleden hadden mijn vrouw en ik een caravan op een vaste kampeerplek op Kampeervereniging Mooi Zeegse aan de Drentse Aa. Daar brachten we de warme dagen van het jaar door, bij gebrek aan tuin of balkon in onze bovenwoning in Groningen. Op het weggetje van ons stekje naar het gemeenschappelijk sanitair had een echtpaar met een hond een zelfgebouwd huisje, waar ze ook de koude dagen van het jaar doorbrachten. Ze keken vanaf een strategisch punt uit over het terrein van de vereniging en volgden samen met de hond de langslappende kampeergenoten. Steevast op tien passen van hun hekje zette de hond het op een blaffen, zonder ooit over het kniehoge hekje te springen. De Pavlov in mij wist op een gegeven moment welke boom ik passeerde als het zinloze geblaf begon. Maar het kabaal kwam niet alleen van deze bullebak. Want op de eerste beweging van de trouwe viervoeter volgde een streng: hier! Daarop blafte de hond en riep het baasje: koest! Gedurende de halve minuut die ik nodig had om hun territorium te overbruggen hoorde ik dan dus: HIER! WOEF! KOEST! WOEF! HIER! WOEF! KOEST! WOEF! U begrijpt dat het onderscheid tussen man en hond niet hoorbaar meer aanwezig was. En misschien was dat onderscheid er bij dit éénhondgezin ook nauwelijks, dat zou kunnen. Maar gelukkig bleef hun gedrag beperkt tot de privésfeer van het fel bewaakte kampeerplekje.

(2) Dat is niet het geval met de roep om dierenrechten, die steeds luider door de publieke ruimte galmt. Met enkele politici voorop probeert een groeiende groep burgers het intuïtieve onderscheid tussen mens en dier op te

heffen, niet alleen op het juridische, ook op het emotionele vlak – denk aan de recente kranslegging voor een doodgeschoten Terschellinger edelhert.

(3) Het idee dat dieren net als mensen rechten zouden moeten krijgen, steunt in beginsel op een misvatting die te vergelijken is met de hardnekkige denkfout die door de hele geschiedenis van de mensheid heen velen heeft aangezet tot het bouwen van een perpetuum mobile, een machine die, eenmaal in gang gezet, zichzelf oneindig aan de gang kan houden. Wie er even over nadenkt, begrijpt dat dat niet kan. Toch hebben de vele pogingen een indrukwekkende serie vernuftige apparaten opgeleverd. Met slechts één mankement: ze houden er stuk voor stuk na verloop van tijd mee op. De utopische ingenieurs die hiertoe in staat bleken, zou ik zeker een verbouwing van mijn badkamer toevertrouwen, maar geen haar op mijn hoofd overweegt op een van hen te stemmen als ze in de politiek gaan om te bouwen aan een betere samenleving. Technisch zijn ze uitstekend onderlegd, maar het ontbreekt ze aan realiteitszin.

(4) Hetzelfde geldt voor de liefdevolle pogingen van steeds meer mensen om dieren rechten te geven, net zoals wij mensen die hebben. Wie er even bij stilstaat, begrijpt dat dierenrechten nergens op slaan, maar het idee ervan is zo aantrekkelijk (het zou de oplossing moeten zijn voor zoveel zinloos dierenleed) dat ook hier het menselijke verstand zich door een te sterke wens in spitsvondige bochten laat wringen. Zie enkele veelgehoorde voorbeelden: van vrouwen en slaven leek het ook ondenkbaar dat ze ooit rechten zouden krijgen, even ondenkbaar als rechten

voor dieren. En daarom is er een
90 emancipatiebeweging nodig voor
dieren. Of: een mens is ook een dier,
dus zou het uitsluiten van dieren 'racis-
me' op niveau van de soort zijn. En nog
95 een nieuwe spitsvondigheid van filo-
soof-activist Erno Eskens: ieder mens
krijgt bij zijn geboorte burgerrechten en
pas als daar aanleiding toe is, verliest
hij deze gedeeltelijk, dat kunnen we bij
dieren dus ook zo doen. In beginsel
100 zouden alle dieren vanaf hun geboorte
burger kunnen zijn.

(5) Het dier als burger. Ik zou zeggen,
dat is nu juist het probleem van grote
groepen dieren in een moderne mense-
105 lijke samenleving, dat ze worden ge-
boren als burger, met het rund als de
ongekroonde burgerking. Vergeef me
deze grap, want ik neem de dieren-
kwestie werkelijk uiterst serieus. De
omgang tussen mens en dier is, zacht
110 uitgedrukt, behoorlijk uit het spoor ge-
lopen. De dierenrechtenactivist en ik
hebben een gedeelde zorg: het
erbarmelijke lot van vele dieren, in de
eerste plaats de slachtoffers van de
115 bio-industrie. Maar het voorkomen van
het buitensporige dierenleed dat onze
samenleving iedere dag standaard
produceert, zal niet gaan via de
120 kronkelende wegen van het dieren-
recht, integendeel. Mens en dier zullen
met deze verjuridisering en verweten-
schappelijking van onze morele plicht
jegens de natuur in het algemeen en de
125 dieren in het bijzonder, in een on-
eindige wirwar van regels verstrikt
raken, waarbij de samenleving zelf niet
meer beslist over het lot van de natuur,
maar de rechter en de bioloog dat
130 moeten doen, samen op één stoel.

(6) Al vind ik het licht mensonterend om
een dier van mijn eigen soort te moeten
uitleggen waarom het dierenrecht een
juridisch perpetuum mobile is, ik zie me
135 gezien de stijgende populariteit ervan
gedwongen het toch te doen. Waarom
bestaat op dit moment zo'n breed ge-

dragen steun voor dierenrechten? Aller-
eerst natuurlijk omdat het sympathiek is
140 om vóór dierenrechten te zijn – je bent
dan immers een dierenvriend én tegen
diermartelingen, wat kan daar nu tegen
zijn? Een andere verklaring voor de
gestaag groeiende steun voor
145 dierenrechten is de even gestaag toe-
nemende bewustwording van de groot-
schalige wijze waarop we dieren gruwe-
lijk behandelen. De derde verklaring
stipte ik al aan, die ligt in het vernuft
150 van de voorstanders. Het gegoochel
met juridische en rechtsfilosofische
begrippen maakt al gauw een welover-
wogen indruk, maar feitelijk draaien ze
daarmee de argeloze dierenvriend een
155 rad voor ogen.

(7) Maar de belangrijkste en veel om-
vangrijker oorzaak van deze moderne
utopie is het geloof in de wetenschap.
Niet iets van gisteren dus, maar een
160 verschuiving die haar oorsprong in de
zeventiende-eeuwse Verlichting heeft.
Het vreemde en allesoverheersende
debat tussen gelovigen en darwinisten
is een symptoom van deze ontwikke-
165 ling. Schepping of evolutie vind ik
echter een vals dilemma, omdat geen
enkele evolutie een schepping uitsluit
en vice versa. Waarom, kun je je af-
vragen, vliegen gelovigen en weten-
170 schappers elkaar dan hierover in de
haren? Omdat er wél iets anders op het
spel staat, namelijk wie de morele
richting van de menselijke samenleving
bepaalt: de theologie of de biologie. De
175 laatste wint duidelijk terrein.

(8) Wanneer de bioloog of de weten-
schapper, die precies zouden moeten
kunnen bepalen wat nodig is voor het
welzijn van dieren, het laatste woord
180 krijgt over de rechten van dieren,
kunnen de burger en de politicus heel
gemakkelijk hun eigen verantwoordelijk-
heid afschuiven. Wat de wetenschappe-
lijke blik op dierenrechten bovendien
185 dreigt te verhullen, is de wijze waarop
het recht normaal gesproken tot stand

komt. Waar mensen mishandeld worden, hoeft de wetenschap er niet aan te pas te komen. Ons eigen voorstellingsvermogen en onze eigen afkeur zijn doorslaggevend in de strafmaat. Die menselijke maat zit ons echter vaak niet lekker. Die vinden we dan te beperkt. Blijkbaar hebben mensen behoefte aan een autoriteit als het om morele kwesties gaat. De mens is op zoek naar een richtlijn over hoe om te gaan met zijn wereld. Deze kan hij halen uit geloofsovertuigingen of de wetenschap, maar bovenal toch uit de eigen, menselijke ervaring.

(9) Hoe vriendelijk en vooral gemakkelijk het idee op het eerste gezicht ook lijkt, dierenrechten, de oorsprong van ieder recht blijft politiek. Het is niet zo dat we een dierenwetboek schrijven en dan het dierenleed gewoon even 'wegregelen'. Sterker nog, het menselijke mededogen zal worden vervangen door een eindeloos procederen tegen onrecht.

(10) De mens bepaalt hoe de mens zich moet gedragen, niet hoe dieren zich moeten gedragen. Als we een einde willen aan het dierenleed dat onze bio-industrie veroorzaakt, moeten we in de

politieke arena afrekenen met deze menselijke praktijk, niet via een biologisch-juridische aanspraak op genetische gelijkheid noch via ethische goochelbegrippen als 'intrinsieke waarde'. Zeker met dit laatste veelgehoorde begrip in dierenrechtenkringen komt het probleem van dierenrecht overduidelijk bovendrijven. Een waarde is natuurlijk nooit 'intrinsiek'. Een waarde, de waarde van dingen, dieren en mensen worden allemaal bepaald door ons, mensen.

(11) De utopische voorstellen van de dierenrechtenaanhangers leggen onbedoeld deze politieke conditie van de mens bloot. Het allermeest in Eskens' groteske idee om een vaste vertegenwoordiging in de Kamer toe te laten die spreekt namens het stomme dier. Met dit gratuite gebruik van het politico-logische begrip van volksvertegenwoordiger benadrukt deze activist onbedoeld de diepe kloof tussen mens en dier. Dieren hebben geen stem en kunnen dus ook niet meestemmen. Ze zijn principieel uitgesloten van het politieke spel. Je kunt ze wel stemrecht geven, maar geen hond zal naar de stembus komen.

naar: Coen Simon

uit: NRC Handelsblad, 20 maart 2009

Coen Simon is filosoof en publicist; hij schrijft voor NRC, Trouw en Filosofie Magazine.

Tekst 1 Dieren zijn geen burgers – hooguit hamburgers

- 1p 1 Hoe zouden we het karakter van de inleiding van de tekst 'Dieren zijn geen burgers – hooguit hamburgers' het beste kunnen typeren?
- A anekdotisch en het onderwerp aankondigend
 - B de directe aanleiding voor het schrijven vermeldend en samenvattend
 - C de probleemstelling gevend en concluderend
 - D samenvattend en concluderend

Veel teksten kunnen in kleinere teksteenheden worden verdeeld volgens het bouwschema 'inleiding-kern-slot'.

- 1p 2 Welk kopje past, gelet op de inhoud van de tekst, het beste boven **de inleiding** van de tekst?
- A Denkfouten bij materiële en immateriële vernieuwingen
 - B Doorslaande sentimenten bij omgang met dieren
 - C Misère door geluidsoverlast op de camping
 - D Steeds krachtiger roep om rechten voor dieren

- 1p 3 Welk kopje past, gelet op de inhoud van de tekst, het beste boven **de kern** van de tekst?
- A Liefde vertrekpunt houding jegens dieren om ons heen
 - B Ondeugdelijke opvattingen voorstanders dierenrechten
 - C Politici sleuren burgers mee in groeiende verontwaardiging
 - D Slachtoffers bio-industrie uitgangspunt dierenactivisme

- 1p 4 Welk kopje past, gelet op de inhoud van de tekst, het beste boven **het slot** van de tekst?
- A Dierenwetboek laat nog even op zich wachten
 - B Onmondigheid dier beletsel voor lidmaatschap Tweede Kamer
 - C Politiek het ultieme wapen in strijd tegen dierenleed
 - D Wetenschap richtsnoer voor bevechters dierenonrecht

- 1p 5 Hoe kunnen we het belangrijkste tekstdoel van de tekst 'Dieren zijn geen burgers – hooguit hamburgers' het beste typeren?
Het belangrijkste tekstdoel is
- A de lezers amuseren met een relaas over fouten in de denkwijzen van dierenactivisten en laten nadenken over de tekorten van de dierenwetenschap.
 - B de lezers laten nadenken over de grens tussen mens en dier en het geven van een historisch overzicht van de ideeën met betrekking tot dierenrechten.
 - C de lezers oproepen tot het maken van een juiste afweging met betrekking tot dierenleed en ze overtuigen van het gelijk van de tegenstanders van dierenactivisme.
 - D de lezers overtuigen van een verkeerde zienswijze van dierenactivisten en het propageren van een doeltreffender aanpak inzake het dierenleed.

“Het idee dat dieren net als mensen rechten zouden moeten krijgen, steunt in beginsel op een misvatting ...” (regels 49-51)

- 1p **6** Hoe kan, gelet op de redenering in alinea 3 en 4, het verwijt aan het adres van hen die dit idee huldigen, het beste getypeerd worden?
- A** Men houdt zich onvoldoende aan de wetten van de logica.
 - B** Men vergelijkt met de verkeerde zaken.
 - C** Men verzint iets wat zonder nut is.
 - D** Men wil iets bewerkstelligen wat niet werkt.

In alinea 4 worden de argumenten van voorstanders van dierenrechten aan de orde gesteld.

- 1p **7** Hoe worden deze argumenten in de tekst vooral behandeld? Vooral als argumenten die uitgaan van
- A** een onbetrouwbare autoriteit.
 - B** een overhaaste generalisatie.
 - C** een verkeerde oorzaak-gevolgrelatie.
 - D** een verkeerde vergelijking.

De tekst is zeer uitgesproken over de opvattingen van voorstanders van dierenrechten.

- 2p **8** Op welke retorische wijze wordt in alinea 5 geprobeerd de voorstanders begrip te laten krijgen voor de opvattingen van de auteur?

“... het voorkomen van het buitensporige dierenleed dat onze samenleving iedere dag standaard produceert, zal niet gaan via de kronkelende wegen van het dierenrecht ...” (regels 116-121)

- 2p **9** Waarom zal dat niet gaan? Geef de belangrijkste verklaring. Gebruik voor je antwoord maximaal 15 woorden.

“deze moderne utopie” (regels 157-158)

- 3p **10** Welke verklaringen voor het ontstaan van deze utopie worden in de tekst gegeven?

- 1p **11** Welke tekstuele functie vervult alinea 7 ten opzichte van alinea 6? Kies uit één van de volgende functiewoorden: conclusie, deel van een opsomming, gevolg, samenvatting, tegenstelling, uitwerking.

- 1p **12** Welke tekstuele functie vervult alinea 8 ten opzichte van alinea 7? Kies uit één van de volgende functiewoorden: conclusie, deel van een opsomming, gevolg, samenvatting, tegenstelling, uitwerking.

- 2p **13** Welke twee bezwaren worden geopperd tegen het geven van ‘het laatste woord’ (regel 179) aan de wetenschapper en de bioloog?

- 1p 14 Wat zijn, blijkens de tekst, de ultieme middelen om een einde te maken aan het dierenleed?
- A De juiste menselijke maat, fatsoenlijk gedrag in de bio-industrie en een einde aan het debat tussen theologen en biologen.
 - B Door de politiek afgedwongen gedragsregels voor de burgers, verstandig nadenken en menselijk mededogen.
 - C Een zuiverder bepaling van intrinsieke waardes, flinker politiek optreden en een optimaal gebruik van de wetenschap.
 - D Scherpere dierenwetten, een menselijke vertegenwoordiging van de dieren in de politiek en goede rechtspraak.
- 1p 15 Hoe wordt in de tekst tegen de waarde of betekenis van dieren aangekeken?
- A De mate waarin een dier van nut is, is afhankelijk van de uitkomst van het debat tussen theologen en biologen.
 - B De waarde van een dier is intrinsiek bepaald, en is daarom feitelijk min of meer gelijk aan die van de mens.
 - C Feitelijk bestaat er geen autonome dierenwaarde, het is immers de mens die bepaalt wat waarde heeft.
 - D Wetenschappers kunnen en moeten definiëren welke dierenwaarden maatschappelijk van gewicht zijn.
- 1p 16 Waarom wordt Eskens' idee, waarnaar in regels 233-236 verwezen wordt, 'grotesk' genoemd?
- 1p 17 Welk bezwaar kan op basis van tekstgegevens worden ingebracht tegen de wijze van argumenteren ten aanzien van de voorstanders van dierenrechten?
- A De standpunten van de voorstanders worden tegenover elkaar geplaatst; de ene groep voorstanders wordt uitgespeeld tegen de andere.
 - B Er worden verkeerde autoriteitsargumenten gebruikt; wetenschappers en biologen hebben veel minder pretenties dan wordt gesuggereerd.
 - C Er wordt regelmatig direct en indirect op de man gespeeld: de voorstanders worden als kortzichtig, naïef en overgevoelig afgeschilderd.
 - D Het lezerspubliek wordt door de ironie en de woordgrappen die in de titel en in de tekst worden gemaakt op het verkeerde been gezet.

tekstfragment 1

(1) Het is lastig het relaas van Coen Simon te weerleggen: of je met een hamer een rubberen muur wilt slopen. Maar ik doe toch een poging, want er zitten wel degelijk inconsistenties in die te opvallend zijn om ze ongemerkt te laten passeren. Zo schrijft hij dat dierenrechten ertoe leiden dat we in een oneindige wirwar van regels verstrikt raken. Waarom dat zo is, blijft in het vage. Hoezo een wirwar? Waarom zou dat wel zo zijn met dierenrechten en niet met mensenrechten? Duidelijk omschreven, aan dieren toegekende rechten beschermen het dier tegen de exploitatie en mishandeling door de mens. En ook al weet het dier dat zelf niet en ook al kan het niet zelf naar de rechter stappen of een stem in het stemhokje uitbrengen, dan kan dat nog wel worden gedaan námens het dier, door mensen inderdaad. Net zoals dat bij zuigelingen, kinderen, verstandelijk gehandicapten en dementerenden gebeurt als die worden mishandeld. Zij kunnen net zo min voor zichzelf opkomen als dieren en hebben toch – en terecht – rechten. Dat vinden we toch ook de normaalste zaak van de wereld?

(2) Dan de intrinsieke waarde van het dier, in de ogen van Simon een ethisch goochelbegrip. Een waarde kan volgens hem nooit intrinsiek zijn, omdat de waarde van dingen, dieren en mensen wordt bepaald door ons, mensen. Nou en? Kunnen wij mensen – en dan met name het diervriendelijke deel der mensheid – niet vinden dat dieren een waarde op zichzelf hebben? Die hébben ze, al was het alleen maar omdat wij mensen niet zonder dieren kunnen, maar dieren héél goed zonder mensen. Neem de bij. Zonder bijen geen bestuiving van allerlei gewassen, met als gevolg: hongersnood. Een aarde zonder flora en fauna is in allerlei opzichten een volstrekt onleefbare aarde. Het is juist de mens met zijn ongebreidelde hebzucht en vernietigingsdrang die de oorzaak is van de huidige krediet-, voedsel-, water- en dierziekten crises. De dieren kúnnen dergelijke crises niet eens veroorzaken, als ze dat al zouden willen.

naar een ingezonden reactie van M. v.d. Kamp, op de NRC-site, maart 2009

In tekstfragment 1 wordt stelling genomen tegen de redenering uit de tekst 'Dieren zijn geen burgers – hooguit hamburgers'.

2p 18 Welke **twee** van onderstaande beweringen geven de beste typering van de bezwaren die **in alinea 1** van tekstfragment 1 tegen die redenering gemaakt worden?

- 1 In de tekst 'Dieren zijn geen burgers – hooguit hamburgers' wordt de bewijslast ontdoken.
- 2 In de tekst 'Dieren zijn geen burgers – hooguit hamburgers' wordt een onjuist beroep op een autoriteit gedaan.
- 3 In de tekst 'Dieren zijn geen burgers – hooguit hamburgers' wordt een onjuiste gevolgtrekking gemaakt.
- 4 In de tekst 'Dieren zijn geen burgers – hooguit hamburgers' wordt een standpunt vertekend.

- 1p 19 Welke bewering geeft de beste typering van de bezwaren die **in alinea 2** van tekstfragment 1 tegen die redenering gemaakt worden?
- 1 In de tekst 'Dieren zijn geen burgers – hooguit hamburgers' wordt de bewijslast ontdoken.
 - 2 In de tekst 'Dieren zijn geen burgers – hooguit hamburgers' wordt een onjuist beroep op een autoriteit gedaan.
 - 3 In de tekst 'Dieren zijn geen burgers – hooguit hamburgers' wordt een onjuiste gevolgtrekking gemaakt.
 - 4 In de tekst 'Dieren zijn geen burgers – hooguit hamburgers' wordt een standpunt vertekend.

tekstfragment 2

Het is verschrikkelijk dat mensen menen te mogen bepalen wat er met dieren gebeurt: gevangen, gemarteld, gegeten. De aarde is niet van ons mensen maar van alle levende wezens. Het dier kan zich niet verweren en heeft maar één wens: leven zoals zijn specifieke soort zou moeten leven. In vrijheid en met de mogelijkheid om dat dier te zijn dat het is.

Een gedicht van Maurits Mok:

In dierenogen valt hetzelfde licht
als in het oog van mensen.
Het levende schept adem uit één bron,
vangt van zijn eerste kreet
tot aan zijn laatste huivering
dezelfde zon.

Denkenden gaan met dieren
onder dezelfde hemel
dezelfde einder tegemoet,
door één verlangen voortgedreven:
leven.

naar een ingezonden reactie van Henny Stoel, op de NRC-site, maart 2009

- 2p 20 Leg uit waarom Coen Simon in tekstfragment 2 een poging zou kunnen zien het – zoals hij in alinea 2 van zijn tekst stelt – intuïtieve onderscheid tussen mens en dier op het emotionele vlak op te heffen.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.